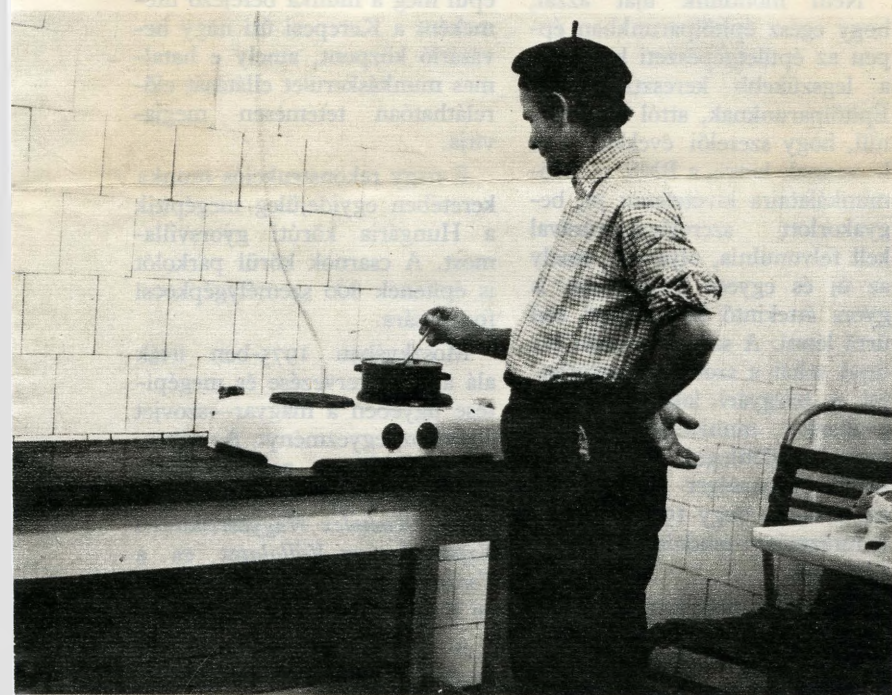

A képek a Szobránc utcai munkásszállóban készültek, Siklós Péter felvételei

Munkásszállók

150 ezren élnek hazánkban munkásszálláson, családtól, otthontól távol. A fővárosban 55 ezren, bár számuk csökkent az utóbbi években.

A tömegszállás igénytelensége helyett teremtett szállodai komfort ma is sok tízezer ember életének a kerete.

Volt riadalom Zuglóban, amikor húsz-egynéhány évvel ezelőtt a Szobránc utca nagyterjedésű grundjain munkához láttak a földgépek és híre ment, hogy két — akkori méretekkel — hatalmas munkásszálló épül. Még be sem fejezték az építkezést, megindult a tiltakozás, panaszosok tucatja kilincselte az illetékeseknél: „Odalesz a nyugalomunk”. Aztán benépesültek a szállók, s a közeli Tücsök kocsmának meg a Harmadik félidő néven ismert borozónak megújult a törzsközönsége. Akadt dolga a rendőrségnek is nem egyszer a szálló lakói miatt. De ma már többnyire csak a kazánok mindent elárasztó füstje miatt dohognak a környékbeliek, s talán már ezért sem sokáig: ezen a télen már olajjal fűtenek. Délben megindul ételhordóval a kezében a közeli utcák népe a szálló konyhájára: idős emberek és gyesen lévő kismamák. Mindannyian dicsérik a kosztot.

A Szobránc utca környékének lakói már tudják, hogy a munkásszálló nem szükséges rossz, hanem a jelenlegi helyzetben a szükséges jónak, az építések az alapfeltétele. Nem ártana, ha ezt a tényt társadalmunk egésze tudomásul venné.

Gondolunk-e arra, hogy az építőipar egyike a legkedvezőtlenebb feltételek között dolgozó ipari ágazatoknak? Hogy az a 17 ezer építőmunkás, aki a budapesti munkásszállókban lakik, faluról, tanyáról jött fel szakma „élkül, bizonyítvány nélkül — jelentős részük nem végezte el a nyolc általánost — a bizonytalanba, az ismeretlenbe? Kiszakadtak egy olyan zárt közösségből, amelynek ismerték a normáit, ahol otthon voltak, ahol írni-olvasni tudás nélkül is megvoltak, és feljöttek a nagyvárosba, egészen új körülmények közé. Ezt a kiszakadást a falusi és a városi fejlődés egyaránt követelte. Olyan életformaváltást váltaltak, amely kemény, kialakult egyéniségeket is próbára tesz.

De azt is tudnunk kell, hogy nem inni, nem részegkedni jöttek, hanem dolgozni. Hogy mégis isznak? Ez majdnem természetes. Az életformaváltás hosszú folyamat. Az egyén tudatának fejlődése kell ahhoz, hogy ne csak úgy-ahogy alkalmazkodjék az új körülményekhez, hanem a magának is érezze azokat. Találja meg az egyéniségét nem sértő, hanem kibontakoztató lehetőségeket a munkahelyen és azon kívül. Ha majd rájön, hogy nemcsak talponállóban, ivócimborák közt lehet barátságot, megértést találni, hogy könyv is van a mozi mellett meg színház meg melegvíz, akkor az életformaváltás nem zuhanás, hanem emelkedés lesz. Ehhez azonban nem elég az a belső tartalék, amit ezek a vidékről felkerült munkások hoznak magukkal. Ehhez a felté-

teleket is meg kell teremteni. Egyik ilyen feltétel a munkásszálló.

A szállón belül szigorúan veszik a szabályokat. A hazaérkezőktől a főportás, *Razgha Ernőné* a belépőt kéri, még ha név szerint ismeri is őket. Persze, csak akkor, ha valaki nem nyúl automatikusan az igazolvány után.

— *Sokan laknak itt* — mondja. *770-en a két épületben. Mindössze 11 ágy üres. Nem könnyű emberek. Mindannyiunk érdeke, hogy rend legyen. Mert kinek jó, ha valaki becsempészi a cimboráját, aztán kereshetjük, hova lett ez vagy az?*

Jönnek az emberek, dűnyögnek valami köszönésfélét a portásnőnek, mutatják az igazolványt, kérik a kulcsot. Megtelik emberekkel az épület. Zsúfolt falu a fővárosban. Messzi szokások gyűjtőhelye, 180 településről. 180 településbe injekciózzák bele az itt tanult viselkedési, gondolkodásbeli új formákat, ha sikerül elsajátítani velük. Egy faluban ott a tanács, a rendőrőrs, a különféle szervezetek. A szállóban csak gondnok van és a lakókból választott szállásbizottság.

Lászlóné Muhi Katalin a szálló vezetője. Nyugodt asszony, hangja tisztelet parancsol, pedig alig hallhatóan beszél.

— *Nézze, amikor hét évvel ezelőtt ideköltöztem a családommal, elsősorban a lakásért vállaltam. Azóta sokszor szidtam magam miatt. Menekültem volna máshova. Az elkeseredés elmúlik, másnap reggel kezdem előlről. Pedig nyaralni sem tudok nyugodtan. Most voltunk Pócsmegyer mellett egy tanyán, s én naponta megtettem két kilométert a postára, hogy telefonáljak. Hazamegyek, mondtam a férjemnek. Mire ő: nem, te pihensz! És tudja hogy a tavalyi szabadságomat vettem ki az idén?*

A hajdan pedagógusnak készült asszony munkájának eredményei meglátszanak a szállón s a benne lakókon. Munkaideje lefekvésig tart: szervez, irányít, gondoskodik mindenről, amire szükség van. Őt keresik fel ügyesbajos dolgaikkal a lakók.

Irodájában beszélgetek néhányukkal.

Savolt József 77 éves kora ellenére még dolgozik.

— *Pótolhatatlan vagyok* — mondja, s hamiskásan hunyorog hozzá. — *1963 óta lakom itt, előtte fűtő volam, aztán más munkára kerültem, az én dolgom a fertőtlenítés. Nincs nekem erről szakmám, de amíg odahaza, Mezőberényben gazdálkodtam, alkalom volt kitanulni ennek a munkának a fortélyait. Mert amit egyszer megfigyelek, megjegyzem.*

— Sok a munkája?

— *Akad. Vagonszámra áll az élelem a raktárban meg a konyhán. Őrizni kell a rágcsálóktól. A szobákban is van tenni-való. Sokszor akkor szólnak csak, ha már nem tudnak aludni a poloskáktól, de ahol én megjelenek, hírmondó sem marad belőlük.*

— Még mindig dolgozik. Miért?

— *Meglett volna a tíz évem, de nem törődtem vele, Pedig azt mondták: bal-*

eset lehet, menjek inkább nyugdíjba. Én még se beteg nem voltam, sem a kezemen el nem tűnt semmi.

Apró madárfejen mély üregben ül a szeme, szájából ömlik a szó. Mintha kiesett volna emlékezetéből az elmúlt néhány évtized, árvaként leált gyerekkoráról beszél. Aztán egyszerűen, az öregkori árvaságról, hontalanságról.

— Otthon tanyát béreltem a tanácsból, műveltem a földet. Nemrégiben lebontották az épületet. Ígérték szociális otthont, pedig tudok én dolgozni. Hát ilyen igazságtalanság ért engem.

A munkásszálló sok helyről származó népe sokszínű. Miért volna furcsa, hogy az utcákon egyikük-másikuk

autója ott parkol a Pesten meggyökeresedett kocsi tulajdonosok Trabantja, Skodája, Zsiguija között? De a változásoknak aligha ez az igazi fokmérője. Hát mi? Elsősorban az, miként töltik el az emberek a szabadidejüket.

A házban üzemelő Szobránc mozi az előcsarnokban hirdeti havi programját. Hetente kétszer jön a könyvtáros. Olykor már tele széksorok előtt beszél a TIT-előadó. Népszerű a jogi tanácsadás, az idegen országokról szóló ismeretterjesztés. Jön előadó a Fővárosi Művelődési Házból, a kerületi kapitányságról. Volt már itt szalon-tánc-bemutató, zenehallgatás, illemtanóra. Szívesen betérnek az emberek, csak az építkezésekről ne beszéljen

nekik senki, abból elég, ami munkaként kijut nekik.

Akad teljesen egyedi kedvtelést űző is. *Pintér János* munka után subaszönyeget készít.

— *Húsz éve lakom itt. Közben elváltam. Néha azért hazajárok Jászdózsára. Van ott házam, többnyire üres. Én ott nőttek fel, más természet kell ahhoz, hogy az ember vándoroljon. Ötszázas betonkeverőgéppel dolgozom, megéri a kezem. Talán ezért mondanak bogarasnak, mivel a subakészítéshez finom kézre van szükség. Erre felnőttként kaptam rá, egyszer a vonaton megláttam, ahogy egy fiatalasszony kötöget. Lestem félszemmel, aztán vettem rajzokat, fonalat és nekidíltam. Már az elsőre akadt kérés. Amit készíték, ismerősöknek, barátoknak adom ajándékba születésnapra, névnapra, Nem adok el egyet sem, nem vagyok rászorulva. Többet ér nekem, ha megköszönik, amit adtam.*

A Szobránc utcai munkásszálláson Pénzes József a szállásbizottság elnöke.

— *Ahogy nem egyforma az ujjunk sem, az emberek se azok. Van ilyen is, olyan is. Sokszor mondom a fiatal szálláslakónak: ejnye, ejnye, megengedi, hogy köszönjek? Ezt is meg kell tanítani, mást is. Nyers nevelőmunka a miénk. De túl a szigoron, igyekszünk felkelteni a tanulás iránti igényt is, mert nagyon sokan hiányos iskolai végzettségűek. Magam is itt pótoltam a korábbi mulasztást. Gondoskodunk sportolási lehetőségről is; megint lesz sakk- és ping-pongverseny; a labdarúgó bajnokságot az Építők pályáján rendezzük meg.*

Végigjárjuk a szállót. Az egyik szobában autodidakta népzeneészek laknak. Kovács József szegénylősen mutatja 840 forintért vásárolt citeráját. „Szombat-vasárnapi mellékkeresetből vettem, nem nélkülözte a család a rávalót” — mondja. „Ugye szép?” — kérdi választ sem várva, arcának vonásait átforgatja a meglepődés.

Esteledik. Az ötvenes szoba ablakán kihallatszik a citeraszó, s az ének: „Jászkunsági gyerek vagyok...”

Van egy nehéz, máig megoldatlan kérdés: ez a házaspárok, egymást szerető párok szexuális kapcsolatának a kérdése — mondja Dévai György, az Építőipari Szolgáltató Vállalat igazgatója. — *Vannak női szállók is, gyakran a férj és a feleség egy munkahelyen dolgozik, egyikük a férfi, másikuk a női szállón. Mosnak az asszonyok a férjükre, ellátják őket, de egymás szobájába nem mehetnek be. Fölmerült már a családi szállók szükségessége, vállalatunk százhalmibattai munkásszállóján 15 szoba házaspároké. Itt Pesten, a Bornemissza utcában van a szobabérlők háza, talán ott néhány építőipari házaspárt is. Mi a gond? Nem lehet senkinek megtiltani, hogy gyereket szüljön. Gyerekekkel pedig ezek a helyek nyomortanyává lennének. Aki ott lakik, vagy kap lakást, vagy nem. Sokuknak meghosszabbítottuk most az ottlakást, hiszen évek óta befizettek már állandó saját otthonra, de még mindig nincs semmi.*

A munkásszálló nem kaszárnya, de nem is lehet a közösséget zavaró szabadság meleggáza. Az említett gon-

dot, úgy vélem, emberséggel, bizalommal, ahogy a diákszállókban, ha nem is megoldani, de csökkenteni lehetne.

A helyzet javulását mutatja, hogy több száz olyan munkásszállót szüntettek meg, amely nem felelt meg a szociális, a kulturális és az egészségügyi normáknak. És annak ellenére, hogy az elmúlt két évben a vállalat munkásszállóin 1700-zal csökkent a létszám, ebben a tervidőszakban újabb négyezer férőhelyet építenek. Ez persze korántsem lesz tiszta szaporulat, ugyanis a meglévő szállók korszerűsítésével kevesebben laknak majd egy-egy szobában. Egész pontosan, a felújított szállókban a férőhely a fele lesz a mostaninak. Megszűnnek az emeletes ágyak, jut mindenhol mozi, könyvtár, klubszoba, sportpálya. Nemrégiben a Kerepesi úti munkásszálló mellett avattak szép sportpályát; Újpalotán, a Bánkút utcában két kondicionáló termet létesítettek; a Bartók Béla úti szálló sportpályájára az esti világitást tervezik. Így már jobban érthető az adat: egy férőhely létesítése 140 ezer forintba kerül.

Általános tapasztalat, hogy a munkásszállók helyzetének javulásával nem tart lépést a bennelakók tudatváltozása.

Egyre többet kell a kulturált körülményekre fordítani, s egyre többet kell pótolnunk belőle — mondja Dévai György. — *Kisebb mértékben a szándékos rongálás, nagyobb mértékben a helytelen használat miatt. Mit kertetek, meg kell tanítani az embereket, hogy mi is az angol vécé. Hogy a vaságnál kényelmesebb a kárpitozott heverő, de arra jobban is kell vigyázni.*

A Venyige utcai munkásszállón alkoholelles klubot szerveztek. Tagsága egyre gyarapszik, a műsoroknak nagy keletje van. Hasonlót terveznek a Bartók Béla úti szállón is. A garázdaság közveszélyességét nem kell bizonygatni. De talán azt sem, hogy a szállók lakóiból toborozódó önkéntes rendőri csoportok jelenlétének erős a visszafogó hatása. Még női szállón is vannak önkéntes rendőrök, az országban az első ilyen szakasz a Fehérvári úti munkásszállón alakult.

Kicsi legyen a munkásszálló vagy hatalmas? A kérdés eldőlt. Valamennyi kicsi és egyben elavult munkásszállást megszüntetik 1980-ig. A nagy szállók előnye, hogy könnyebb összefogni az erőket. Ám hátránya is van: kevesebb figyelem jut az egyéni problémákra.

Ezen is lehet segíteni. Január elsejétől — az elképzelések szerint — a vállalatok lesznek az építőipari szállókban élők szabad idejének „gazdái”.

Amikor a Halászbástyát, a Parlamentet, a Keleti pályaudvart, a kiépített Duna-partot csodáljuk, talán eszünkbe jutnak azok az alföldi kubicosok, felvidéki magyar és szlovák napszámosok, kőfaragók, akik a 19. század végén Budából és Pestből felépítették Budapestet. Becsüljük meg azokat a vidékről jött munkásokat is, akik a 20. század második felében építették az új Budapestet.

